

ИЗДАТЕЛЬСКОЕ ДЕЛО. ФИЛОЛОГИЯ

УДК 655.25

У. І. Куліковіч

Беларускі дзяржаўны тэхналагічны ўніверсітэт

РУКАПІСЫ ВУЧЭБНЫХ ДАПАМОЖНІКАЎ ПА БЕЛАРУСКАЙ МОВЕ ДЛЯ СТУДЭНТАЎ: РЭДАКТАРСКІ АСПЕКТ

Артыкул прысвечаны даследаванню зместу і структуры вучэбных выданняў. Яго задача — паспрыяць удасканаленню прафесійнай кампетэнцыі рэдактараў і аўтараў беларускамоўнай навуковай і вучэбнай літаратуры праз выяўленне і каментар графіка-арфаграфічных, граматычных, стылістычных, кампазіцыйных хібаў, выяўленых у рукапісах вучэбных тэкстаў, што былі створаны ў розных установах вышэйшай адукацыі Беларусі для студэнтаў тэхнічнага, экалагічнага, педагагічнага, юрыдычнага, эканамічнага профіляў цягам 2015–2019 гг. Аўтар прыходзіць да высновы, што тыпалагізаваныя памылкі рукапісаў з'яўляюцца часта паўтаранымі і сведчаць пра невысокі ўзровень патрабавальнасці саміх стваральнікаў да вынікаў сваёй працы.

Ключавыя словы: арфаграфія, вучэбнае выданне, граматыка, рэдактарскі аналіз, стылістыка, тыпалогія памылак.

U. I. Kulikovich

Belarusian State Technological University

MANUSCRIPTS OF TEXTBOOKS ON THE BELARUSIAN LANGUAGE FOR STUDENTS: EDITORIAL ASPECT

The article is devoted to the study of the content and structure of educational publications. Its task is to contribute to the improvement of professional competence of editors and authors of Belarusian-language scientific and educational literature through the identification and commentary of graphic-spelling, grammatical, stylistic, compositional shortcomings identified in the manuscripts of educational texts that were created in various institutions of higher education in Belarus for students of technical, environmental, pedagogical, legal, economic profiles during 2015–2019. The author comes to the conclusion that typologized errors of manuscripts are often repeated and indicate a low level of demands of the creators to the results of their work.

Key words: spelling, educational edition, grammar, editorial analysis, stylistics, typology of errors.

Уводзіны. Стварэнне адрасных вучэбных дапаможнікаў па беларускай мове для канкрэтнай катэгорыі студэнтаў устаноў вышэйшай адукацыі (УВА) — адказная, актуальная, пачэсная і складаная задача. Ад вырашэння яе залежыць узровень валодання беларускай мовай на прасторах Беларусі, прэстыж мовы ў сучасным грамадстве, матывацыйная актыўнасць навучэнцаў, узровень падрыхтоўкі будучых спецыялістаў. Гэта абумоўлена тым, што адна з прагматычных задач пры засваенні курса «Беларуская мова. Прафесійная лексіка» — сфарміраваць цікавасць да будучай прафесіі. Таму вельмі важна, каб кожнае беларускамоўнае выданне, што з'яўляецца перад чытачом, было бездакорным з пункту гледжання зместу, формы. А гэта ўжо залежаць не толькі ад аўтара, але і ад прафесіяналізму, кампетэнтнасці

рэдактара, глыбокага аналізу твора, сур'ёзнай разумовай працы над ім. Вучэбныя кнігі адзначанай тэматыкі штогод выдаюцца нашымі УВА, а асноўныя тыпалагічныя характарыстыкі іх па-ранейшаму застаюцца па-за ўвагай беларускіх даследчыкаў. Менавіта такімі прычынамі і абумоўлена актуальнасць тэмы артыкула, задача якога — стварыць тыпалогію асноўных моўна-стылістычных, кампазіцыйных недахопаў, выяўленых у рукапісах вучэбных дапаможнікаў, з мэтай удасканалення прафесійных кампетэнцый рэдактараў і аўтараў беларускамоўных вучэбных кніг. У якасці асноўных метадаў даследавання выкарыстаны лагічны, сацыяльна-прадметны, лінгвастылістычны і рэдактарскі аналіз. Матэрыялам для вывучэння паслужылі пяць рукапісаў кніг «Беларуская мова. Прафесійная лексіка» для студэнтаў

тэхнічнага, экалагічнага, педагагічнага, юрыдычнага, эканамічнага профіляў, якія рыхтаваліся да выхаду ў свет на працягу 2015–2019 гг.

Асноўная частка. Прыступаючы да рэдагавання вучэбнай кнігі, рэдактар павінен улічваць тры асноўныя палажэнні, ключавыя тэзісы: 1) вучэбнае выданне — элемент вучэбнага працэсу і адзін з асноўных сродкаў навучання; 2) вучэбнае выданне адлюстроўвае адначасова веды па беларускай лінгвістыцы і пэўнай сферы дзейнасці будучых спецыялістаў (эканамічнай, юрыдычнай, тэхнічнай, прыродазнаўчай і г. д.); 3) рукапісы вучэбных дапаможнікаў па беларускай мове для студэнтаў нефілалагічных спецыяльнасцей складаюцца, як правіла, з асноўнага тэксту і апарата, дзе асноўны тэкст, па версіі аўтараў, найчасцей уключае ўводзіны і чатыры раздзелы, апарат выдання — дзве асноўныя часткі: першая — элементы арыенціроўкі, да якіх адносяцца анатацыя, прадмова, змест, бібліяграфічныя матэрыялы, слоўнік; другая — элементы арганізацыі засваення матэрыялу (пытанні і заданні для самакантролю, практыкаванні).

Падчас аналізу элементаў асноўнага тэксту рэдактару неабходна асобую ўвагу звярнуць на чатыры аспекты: інфармацыю, змешчаную ва ўводзінах; адпаведнасць вучэбнага матэрыялу палажэнням тыпавай вучэбнай праграмы для вышэйшых навучальных устаноў «Беларуская мова (прафесійная лексіка)»; структураванне матэрыялу; пошук і выпраўленне моўна-стылістычных хібаў.

1. Як своеасабліваю негатыўную заканамернасць сучаснасці можна канстатаваць наступнае: аўтары не імкнуцца належным чынам распрацаваць уводзіны — гэты важны элемент выдання, які, на думку кнігазнаўцаў, у залежнасці ад зместу, сувязей з прадметам выкладу, мэтавага прызначэння можа стварацца «як кампазіцыйная частка твора або як элемент апарата» [1, с. 119]. Задача яго — дапамагчы чытачам лепш і глыбей успрымаць вучэбны матэрыял, пазнаёміцца з сучаснымі дасягненнямі навуковай думкі, убачыць аўтарскую канцэпцыю ў сістэме існаваных падыходаў. Стваральнікі вучэбных дапаможнікаў, як правіла, ва ўводзіны ўключаюць інфармацыю толькі аб прадмеце і задачах вучэбнай дысцыпліны, яе месцы ў сістэме сацыяльна-гуманітарных ці прыродазнаўчых навук. Гэтага, безумоўна, мала. Тут, на наш погляд, павінны быць і гістарычныя звесткі пра вывучэнне беларускай прафесійнай лексікі ва ўстановах вышэйшай адукацыі, і характарыстыка сучаснага стану беларускай мовы ў вызначанай сферы, паказ тэндэнцый, перспектывы развіцця разгляданых у вучэбным дапаможніку пытанняў, агляд асобных выданняў па дысцыпліне.

2. Згодна з вучэбнымі планами і праграмамі, кнігі з такой чытацкай аўдыторыяй складаюцца з пяці раздзелаў: «Беларуская мова і яе месца ў сістэме агульначалавечых і нацыянальных каштоўнасцей»; «Лексічная сістэма беларускай мовы»; «Функцыянаванне беларускай мовы ва ўмовах білінгвізму»; «Функцыянальныя стылі мовы»; «Культура прафесійнага маўлення». Рэдактару важна адсачыць, каб усе яны былі ў выданні, інакш дапаможнік не будзе адпавядаць свайму функцыянальнаму прызначэнню.

3. Не заўсёды аўтары імкнуцца аднаатыпна, па адзінай мадэлі групаваць тэматычныя блокі сваіх вучэбных распрацовак. У межах рукапісу можна назіраць, як у адным выпадку пасля тэарэтычнага параграфа падаюцца пытанні, заданні, практыкаванні, а ў другім — практычнага матэрыялу пасля тэорыі няма. Для зручнасці пошуку патрэбнай інфармацыі, арганізацыі самастойнай і аўдыторнай працы з кнігай неабходна ўніфікаваць структуру вучэбнага выдання. Напрыклад, па такім узору.

ТЭМА 1. Беларуская мова і яе месца ў сістэме агульначалавечых і нацыянальных каштоўнасцей.....

I. Тэарэтычны матэрыял.....

1.1. Мова і соцыум.....

1.2. Функцыі мовы ў грамадстве.....

1.3. Гіпотэзы паходжання мовы.....

Пытанні і заданні для самаправеркі.....

1.4. Беларуская мова — форма нацыянальнай культуры.....

1.5. Паходжанне беларускай мовы і асноўныя этапы яе развіцця.....

Пытанні і заданні для самаправеркі.....

II. Практычны матэрыял.....

Часта не захоўваецца ў рукапісах патрабаванне да аб'ёму параграфаў, што адмоўна ўплывае на засваенне навуковай інфармацыі. Напрыклад, у адным з рукапісаў параграф «Марфалагічныя нормы сучаснай беларускай мовы» займаў 12 старонак (аб'ём астатніх параграфаў не перавышаў 5 старонак). Тут паслядоўна (у падбор) былі апісаны моўныя законы выкарыстання самастойных і службовых часцін мовы. У такім выпадку рэдактар павінен прапанаваць аўтару зрабіць асобны параграф або падпункт для кожнага граматычнага класа слоў (назоўніка, прыметніка, дзеяслова і г. д.), каб знаёміцца з новым матэрыялам было псіхалагічна камфортна.

Асобага стаўлення патрабуе да сябе ілюстрацыйны матэрыял. Стваральнікі кніг і вучэбна-метадычных комплексаў для студэнтаў пры тлумачэнні фанетычных, арфаэпічных, арфа-

графічных нормаў беларускай мовы часта прыгадваюць толькі тыя прыклады, што падаюцца ў школьных падручніках без выкарыстання лексікі спецыяльнасці, на якую разлічаны вучэбныя выданні. У выніку тэрэтычны матэрыял для вышэйшай школы мала чым адрозніваецца ад таго, што быў прапанаваны ў старшых класах агульнаадукацыйных устаноў. У асобных выпадках адпаведных прыкладаў, якія б ілюстравалі дзеянне пэўнага моўнага закона, у рукапісах увогуле няма. Гэта істотна ўплывае на якасць навучання. Найчасцей аўтары не прыводзяць узоры-прыклады асноўных парушэнняў дакладнасці маўлення, пашыраных лагічных памылак, распаўсюджаных парушэнняў дэрчнасці маўлення.

Уважліва адсочваць павінен рэдактар і дубляж інфармацыі, паўнату падачы яе. Напрыклад, часта ў рукапісах аўтары паўтараюць заключэнні да параграфаў, па некалькі разоў тлумачаць адзін і той жа тэрмін, не імкнучыся нума-раваць і называць выкарыстаныя табліцы.

4. Выяўленыя ў рукапісах найбольш частыя памылкі можна класіфікаваць на тры групы: графіка-арфаграфічныя, граматычныя і стыліс-тычныя.

Па-ранейшаму, самы шматлікі клас — гэта графіка-арфаграфічныя хібы (гл. [2]), выкліканыя наступнымі прычынамі:

— блізкасцю знаходжання літар на клавіятуры, іх перастаноўкай або пропускам: *міжкультурны кантэнт, знаходзання, другя твая, адзначаюмы добрую якасць ежы, усіх пры-ступных, з імі граманіруюць касцюмы, у прыва-тцасці, адлюстроўваючы цела рытм, першачатковая, імалікія, усе падметы, двумоўных слоўніках* (трэба: *кантэнт, знаходжання, другя, адзначаючы, прысутных, гарманіруючы, у прыватнасці, адлюстроўваючы, першачат-ковая, шматлікія, прадметы, двухмоўных*);

— ігнараваннем шматлікіх аспектаў правіла перадачы на пісьме «акання» і «якання»: *плаваць як трэска, гэндэрных, кіндэр-сюрпрыз, цяпеліны, эканоміць і аплочваць, у даследванні, Чэрнышова* (трэба: *плаваць як траска, гэндэрных, кіндар-сюрпрыз, цяпеліны, аплачваць, у даследванні, Чарнышова*); *на думку І. Я. Лепяшава, няхлямяжна, сямерым, недобрасумленна, не прытрымліваюцца гадзінніка і календара, тоеснась семантыкі застаецца асноўным крытэрыям* (трэба: *Лепяшава, нехлямяжна, сямерым, надобрасумленна, календара, крытэрыем*); у тым ліку і ў складаных словах: *падлісемія, рознамоўных* (трэба: *полісемія, разнамоўных*); у словах з прыстаўкай су-: *суперніцтва, супернік* (трэба: *саперніцтва, сапернік*);

— уплывам рускай графіка-арфаграфічнай сістэмы, які праяўляецца ў напісанні: літары *е*

замест *э* пасля *д, т*: *мадель, тераморфны, Телія* (трэба: *мадэль, тэраморфны, Тэлія*); літары *ц* замест *шч*: *Щерба* (трэба: *Шчэрба*); літара *е* замест *ё*: *беларуская ФА мае сваё індывідуальнае значэнне* (трэба: *мае сваё значэнне*); літары *в* замест *ў*: *Бертагаев, Буслаев* (трэба: *Бертагаеў, Буслаеў*); літары *у* замест *ў* пасля галосных і двукосся: *катэгарыяльная ўласцівасць, ФА ў межках, і ўплывае, шырокае ўжыванне, А. Коўі, тэзаўрусе; з тэрмінам “супастаўляльная лінгвістыка” ўжываецца, паняцце “ўнутраная форма”* (трэба: *катэгарыяльная ўласцівасць, ФА ў межках, і ўплывае, шырокае ўжыванне, А. Коўі, тэзаўрусе; «супастаўляльная лінгвістыка» ўжываецца; паняцце «ўнутраная форма»*); дзвюх літар у іншамоўных словах замест адной: *піцца, спагеці; Р. Маккін, А. Маккэйг* (трэба: *піца, спагеці; Р. Макін, А. Макэйг*); спалучэнняў галосных у запазычаных словах *іа* замест *ія*: *піала, Аваліні, Начысіёне* (трэба: *піяла, Аваліяні, Начысіёне*); спалучэння *дт* на канцы слова: *Гумбальдт* (трэба: *Гумбальт*); мяккага знака: *меньш* (трэба: *мениш*); літары *й* у запазычанай лексіцы: *Д. Лаянз, гууду-іймідхір* (трэба: *Д. Лаянз, гууду-імідхір*); ініцыяльных літар пры прозвішчах: *В. Н.* (Владзімір Ніколаевіч) замест *У. М.* (Уладзімір Мікалаевіч); *О. В.* (Ольга Владимировна) замест *В. У.* (Вольга Уладзіміраўна);

— складанасцю прымянення правілаў ужывання вялікіх і малых літар, напісання слоў разам, асобна, праз злучок: *жыхары паўночнай Італіі, Вялікага княства Літоўскага*; згодна з новымі правіламі слова Бог пішацца з вялікай літары: *лексемы бог, царства нябеснае; парушэнне сацыякультурных норм, феномены постміфалагічных канцэпцый свету* (трэба: *Паўночнай Італіі, Вялікага Княства Літоўскага; лексемы Бог, Царства Нябеснае; сацыякультурных, постміфалагічных*);

— уплывам “тарашкевічы”: спалучэнне галосных: *соцыюму* (трэба: *соцыуму*); адсутнасць дзекання-цекання: *арыентыру, бландын* (трэба: *арыенціру, бландзін*).

Устойлівы і прадказальны характар для вопытнага рэдактара, знаёмага з актуальнымі распрацоўкамі сучасных даследчыкаў, маюць і граматычныя недакладнасці. Прыкладзём найбольш тыповыя з іх:

— частае выкарыстанне дзеепрыметнікаў цяперашняга часу з суфіксамі *-уч-(ы), -юч-(ы), -ач-(ы), -яч-(ы)*, на неадпаведнасць якіх духу нацыянальнай мовы ўказвалі многія беларускія лінгвісты і рэдактары [3, 4, 5]: *Не заўсёды аўдыялы, візуалы, кінестэтыкі і дыгіталы могуць добра разумець адзін аднаго, што тлумачыцца адрозненнямі ў пераважанай сістэме ўспрымання* (лепш: *сістэмай ўспрымання, якая*

пераважае); ставіць удакладняючыя пытанні (лепш: удакладняльныя); сродак для выдалення плям, мыючыя сродкі, крэм для абутку (лепш: сродкі для мыцця і выдалення плям, або мыйныя сродкі); сукенкі рамантычнага стылю, з рознымі выразамі, аблягаючымі або свабоднымі, (лепш: аблягалымі); савецкія людзі вельмі дрэнна куплялі заходнія адбельваючыя вадкасі і пральныя парашкі (лепш: вадкасі для адбельвання); адны і тыя ж элементы, у залежнасці ад аб'ядноўваючай іх узаемасувязі, могуць утвараць розныя па сваіх уласцівасцях сістэмы (лепш: аб'яднальнай, або можна апусціць);

— да іх адносяцца і дзееспрыметнікі з суфіксам -ем- замест больш натуральных дзееспрыметнікаў з суфіксам -ан-: Звычайна чалавеку не падабаецца мець за спіною некантралюемую прастору (лепш: некантраляваную); Як адзначаюць даследчыкі, найбольш кантралюемая (лепш: кантраляваная) невербальная актыўнасць асобы пры дапамозе сістэмы пахаў магчымая толькі ў асяроддзі штучных пахаў; займаемая (лепш: займаная) чалавекам прастора значна абмежавана і адмежавана ад знешняга свету; Лічыцца, што бедныя і слабыя звычайна маюць маленькую, цесную, нязручную, дрэнна ахоўваемую і абароненую прастору (лепш: прастору, якая дрэнна ахоўваецца і абараняецца);

— ненарматыўнае ўжыванне канчаткаў роднага склону назоўнікаў мужчынскага роду: Па-назірайце, як наводзяць сябе пасажыры ў грамадскім транспарце ў пачатку маршрута (трэба: маршруту 'шлях руху'); Знакі, звязаныя з пахамі, адбываюць пэўную ролю ў структураванні вобраза свету (трэба: вобраза);

— ненарматыўнае ўжыванне канчаткаў дзеясловаў: мы імкнемся захоўваць (трэба: імкнёмся); у буйных гарадах мы ідзем па вуліцах значна хутчэй (трэба: ідзём);

— ненарматыўнае ўжыванне займеннікаў два, дзе: з дзвюх асноўных атрыбутаў матэрыі (трэба: з двух атрыбутаў); пад двума соснамі (трэба: дзвюма); невыкананне дзвюх законаў (трэба: двух законаў);

— парушэнне нормаў кіравання і дапасавання: Японцы любяць дзяліць час на часткі і размяркоўваць яго ў адпаведнасці правілам ветлівасці, традыцыям (трэба: размяркоўваць яго ў адпаведнасці з правіламі ветлівасці, традыцыямі); адзенне з лёгкай тканіны перадаюць адчуванне кветкавых, фруктовых водараў (трэба: адзенне перадае); важным крытэрыем класіфікацыі культур з'яўляецца спосаб збору інфармацыі, што неабходна ўлічваць спецыялістам сродкам масавай камунікацыі (трэба: спецыялістам сродкаў масавай камунікацыі, або спецыялістам СМІ); сістэмы бываюць як штуч-

чныя, створанымі рукамі чалавека, так і натуральныя (трэба: штучныя, створаныя рукамі чалавека);

— парушэнне нормаў спалучальнасці аднародных членаў сказа: іншыя віды жылых істот захоўваюць і карыстаюцца прасторавай інфармацыяй (трэба: захоўваюць прасторавую інфармацыю і карыстаюцца ёю); назіранні Р. Льюіса на шведска-італьянскім прадпрыемстве паказалі, што прадстаўнікі абедзвюх краін паступова прыстасоўваюцца і вучацца адзін у аднаго (трэба: прыстасоўваюцца адзін да аднаго і вучацца адзін у аднаго); вобразным складнікам англійскага фразеалагізма з'яўляецца уяўленне аб дзеянні алкаголя на свядомасць чалавека як уплыве, уладзе над яго воляй (лепш: ... з'яўляецца ўяўленне, як алкаголь уздзейнічае на свядомасць чалавека, уплывае на яго волю, уладчыць над ёй).

Самымі непрадказальнымі для рэдактара з'яўляюцца лексічныя і стылістычныя хібы. Каб іх выявіць, неабходна добра адчуваць нацыянальную адметнасць мовы, ведаць лексічную значэнне выкарыстаных у тэксце слоў.

Не сакрэт, што многія аўтары беларускамоўных вучэбных дапаможнікаў спачатку фармулююць думку па-руску, а затым запісваюць яе беларускі варыянт. У выніку такой маніпуляцыі і ўзнікае мноства лексічных недакладнасцей, прычына якіх у няўважлівасці да кантэксту і шматзначнасці лексічных перакладаных адзінак, нежаданне адшукаць належны адпаведнік. Напрыклад, у сказе Канцэпттуальнае ўтрыманне ідэнтычных лексем ў розных мовах можа істотна адрознівацца рускаму слову «содержание» павінен адпавядаць назоўнік «змест», а не «ўтрыманне»: канцэпттуальны змест. У сказе Таму ў час зносін з арабам амерыканец лічыць, што той умеіваецца ў яго інтымную зону, і будзе імкнуцца навялічыць дыстанцыю зносін, а араб, насупраць, будзе імкнуцца гэтую дыстанцыю скараціць адпаведнікам прыслоўю «напротів» у гэтым кантэксце павінна быць беларускае «наадварот» у значэнні пабочнага слова. Рускаму прыслоўю «наряду» адпавядаюць беларускія «поруч, нараўне, разам», а не назоўнік шэраг, як адпаведнік рускага «ряд»: У заходніх культурах на шэрагу з адноснай арыентацыйнай сістэмай можа існаваць абсалютная мадэль.

Канструкцыя Прамы вербальны стиль выражае сапраўдныя намеры і выключае ўмоўнасці і недаказанасць увогуле набывае два значэнні, бо назоўнік недаказанасць абазначае 1) адсутнасць пераканаўчых доказаў; 2) непаўнату, незаконнасць выказвання (недагаворанасць).

Нямала можна выявіць у рукапісах і беларускіх слоў: паўзы і недасказанасць у размо-

ве; скрэшчваюць рукі і ногі; цела ў іх бывае дастаткова плотнае; у дагіталаў поза зажатая і прамая (лепш: недагаворанасць; скрыжоўваюць, злажваюць накрыж; яны бываюць мажымі (моцнага целаскладу; дзябёлымі, каржжаватымі); заціснутая, сціснутая).

Надзвычай часта ў вучэбных тэкстах можна заўважыць, як шырока спалучаюцца з іншымі словамі дзеясловы адсутнічаць і прысутнічаць: *Пры такім размяшчэнні адсутнічае тэрытарыяльны падзел стала... Звычайна гэта адбываецца ў бібліятэцы, у парку на лаўцы ці ў рэстаране, калі адсутнічае ўзаемная зацікаўленасць*. А між тым нарматыўныя даведнікі дзеяслоў адсутнічаць 'не знаходзіцца, не прысутнічаць дзе-н. у пэўны час' раюць спалучаць толькі з назоўнікамі, якія абазначаюць асоб: *госці прысутнічалі, дзеці адсутнічаюць*. У прыведзеных сказах лепш напісаць: ... няма тэрытарыяльнага падзелу стала; ... калі няма ўзаемнай зацікаўленасці.

Не менш часта блытаюць складальнікі і іншыя дзеясловы, напрыклад, надзяляць і удзяляць: *Людзі, што імкнуцца дасягнуць камунікатыўнай кампетэнтнасці ў індывідуалістычных культурах, павінны асноўную ўвагу надзяляць вывучэнню мовы; людзі, у якіх на мэце дасягнуць камунікатыўнай кампетэнтнасці ў калектывістычных культурах, павінны надзяляць асаблівую ўвагу авалоданню невербальнымі спосабамі зносін*. Замест дзеяслова надзяляць ('даць у асабістае карыстанне; падарыць; перан. кагошто чым' [6, с. 136]) неабходна выкарыстаць удзяляць 'прысвяціць'.

Нярэдкаса ў правільных, на першы погляд, сказах, аўтары не заўважаюць плеаназм — паўтор раўназначных сем тыпу 'трэба' і 'неабходна'. Напрыклад: *Камандзе спатрэбілася неабходнасць скарыстаць іншую гульнёвую практыку*. Лепшыя варыянты, на думку А. Міхневіча: *Для каманды ўзнікла неабходнасць... або Камандзе стала неабходна... [7, с. 134]. Ён можа запамніць і ўзнавіць любое ваша апавяданне да самых найдрабнейшых падрабязнасцяў* (падрабязнасць — гэта і ёсць дробная акалічнасць якой-н. справы, прыватная дэталі). *Прадстаў-*

нікі манаактыўных культур, такія, як шведы, швейцарцы, даччане і немцы, у пэўны прамежак часу робяць адну справу (прамежак — гэта 'час, які аддзяляе адно дзеянне, з'яву і пад. ад другога'). Варыянты праўкі: *Ён можа да падрабязнасцяў запамніць; у пэўны прамежак робяць адну справу*.

Не варта пакідаць без увагі рэдактару лішняе словы *дастаткова*, *даволі*, без якіх значэнне сказа не змяняецца, а гучанне становіцца камфортным для ўспрыняцця: *Людзей, што карыстаюцца толькі адным каналам інфармацыі, дастаткова мала. Большасць даволі эфектыўна карыстаецца некалькімі каналамі ўспрымання. Японцы і кітайцы даволі часта выкарыстоўваюць у размове маўчанне*.

Заклучэнне. Большасць рукапісаў вучэбных выданняў, якія паступаюць у рэдакцыйна-выдавецкія ўстановы, маюць высокі навукова-метадычны ўзровень, змяшчаюць інавацыйныя падыходы ў падчы і асэнсаванні тэарэтычнага і практычнага матэрыялу. Аднак асноўны тэкст будучых выданняў не заўсёды адпавядае ўстаноўленым патрабаванням да вучэбнай кнігі. Сур'ёзнай дапрацоўкі патрабуюць, як правіла, уводзіны, кампазіцыйнае канструяванне вучэбнага матэрыялу, які павінен суадносіцца з палажэннямі тыпавой вучэбнай праграмы, а таксама змест выдання, дзе ў сярэднім рэдактару даводзіцца выпраўляць каля 200 моўна-стылістычных хібаў.

Вывучэнныя і пракаментаваныя тыпалагізаваныя памылкі рукапісаў вучэбных выданняў для засваення беларускай мовы з'яўляюцца часта паўтаранымі і сведчаць пра невысокі ўзровень патрабавальнасці стваральнікаў кніг да вынікаў сваёй працы. На аснове гэтых і некаторых іншых моўна-стылістычных хібаў варта стварыць памятку для аўтараў беларускамоўных кніг з мэтай засяродзіць іх увагу на неабходнасці прытрымлівацца агульнапрынятых нормаў канструявання вучэбнага выдання. Такая памятка будзе карыснай і для рэдактараў-пачаткоўцаў, студэнтаў факультэта прынттэхналогій і медыякамунікацый БДТУ, факультэта журналістыкі БДУ, кафедраў філалагічных спецыяльнасцей.

Літаратура

1. Антонова С. Г. Работа редактора над структурой и аппаратом учебного издания для общеобразовательной школы // Теория и практика издательского дела. Хрестоматия: учеб. пособие / авт.-сост.: В. И. Куликович, В. В. Орлова, О. И. Пригожая. Минск: БГТУ, 2012. С. 115–131.
2. Куліковіч У. І. Арфаграфічныя памяткі для рэдактара // Теория и практика издательского дела. Хрестоматия: учеб. пособие / авт.-сост.: В. И. Куликович, В. В. Орлова, О. И. Пригожая. Минск: БГТУ, 2012. С. 300–310.
3. Жаўняровіч П. П. Даведнік па літаратурнай праўцы: арфаграфічны, пунктуацыйны, лексічны, марфалагічны, сінтаксічны, тэхнічны ўзроўні. Мінск: Адукацыя і выхаванне, 2017. 448 с.
4. Атраховіч К. К., Глебка П. Ф. Правілы беларускай арфаграфіі і пунктуацыі. Мінск: Выд-ва Акадэміі навук БССР, 1959. 160 с.

5. Сцяцко П. Культура мовы. Мінск: Тэхналогія, 2002. 444 с.
6. Арашонкава Г. У., Лемцюгова В. П. Кіраванне ў беларускай і рускай мовах: слоўнік-даведнік / пад. рэд. М. В. Бірылы, А. І. Падлужнага. Мінск: Выш. шк., 1991. 303 с.
7. Міхневіч А. Я., Кунцэвіч Л. П., Назаранка Ю. В. Слоўка за слоўкам: алф. давед. па культуры бел. мовы для ўсіх. Мінск: Выд. цэнтр БДУ, 2006. 166 с.

References

1. Antonova S. G. Editor's Work on the structure and apparatus of educational publications for secondary school. *Theoriya i praktika izdatel'skogo dela. Khrestomatiya* [Theory and Practice of Publishing. Reader], comp. by: V. I. Kulikovich, V. V. Orlova, O. I. Prigozhaya. Minsk, BGTU Publ., 2012, pp. 115–131.
2. Kulikovich V. I. Spelling memos for the editor. *Theoriya i praktika izdatel'skogo dela. Khrestomatiya* [Theory and practice of publishing. Reader], comp. by: V. I. Kulikovich, V. V. Orlova, O. I. Prigozhaya. Minsk, BGTU Publ., 2012, pp. 300–310.
3. Zhaunyarovich P. P. *Davednik pa litaraturnay praysy: arfagrafichny, punktuatsyyny, leksichny, marfalagichny, sintaksichny, tekhnichny uzroyni* [Handbook of literary editing: spelling, punctuation, lexical, morphological, syntactic, technical levels]. Minsk, Adykatsyya i vykhavanne Publ., 2017, 448 p.
4. Atrakhovich K. K., Glebka P. F. *Pravily belaruskay arfagrafii i punktuatsyi* [Rules of Belarusian spelling and punctuation]. Minsk, Vydavetstva Akademii navuk BSSR Publ., 1959, 160 p.
5. Stsyatsko P. *Kul'tura movy* [Culture of the language]. Minsk, Tekhnalogiya Publ., 2002. 444 p.
6. Arashonkava G. V., Lemtsyugova V. P. *Kiravanne u belaruskay i ruskay movakh* [Management in Belarusian and Russian languages]. Minsk, Vysh. shk. Publ., 1991, 303 p.
7. Mikhnevich A. Ya., Kuntsevich L. P., Nazaranka Yu. V. *Slouka za sloukam* [Word for word]. Minsk, Vyd. tsentr BDU Publ., 2006, 166 p.

Інфармацыя пра аўтара

Куліковіч Уладзімір Іванавіч – кандыдат філалагічных навук, дацэнт, загадчык кафедры рэдакцыйна-выдавецкіх тэхналогій. Беларускі дзяржаўны тэхналагічны ўніверсітэт (220006, г. Мінск, вул. Свядлова, 13а, Рэспубліка Беларусь). E-mail: kulikovich@belstu.by

Information about the authors

Kulikovich Uladzimir Ivanavich – PhD (Philology), Associate Professor, Head of the Department of Editoriale and Publishing Technologies. Belarusian State Technological University (13a, Sverdlova str., 220006, Minsk, Republic of Belarus). E-mail: kulikovich@belstu.by

Пасмыніў 15.09.2019